

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

Operating Problem of Rice Exporters in Thailand

ศุภณัฐ เตชธัญย์* อติษฐ กายจนพิบูลย์** จิระเสกข์ ตรีเมธสุนทร***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย ในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก ด้านการตลาดและสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ 2) เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามประเภทของระบบการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวหัก กับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวทั้ง 3 ด้าน โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ส่งออกข้าวจำนวน 68 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS โดยสถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว โดยทำการทดสอบสมมติฐานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 0.01 ซึ่งมีผลการวิจัยดังนี้

1) ระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับปัญหาในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก และด้านการตลาดอยู่ในระดับน้อย

2) การเปรียบเทียบลักษณะของผู้ส่งออกกับปัญหาในการดำเนินงาน พบว่า ผู้ส่งออกข้าวที่มีประเภทของระบบการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวหักที่แตกต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินงาน ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาดต่างกันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจมีปัญหาไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : ปัญหาการดำเนินงานการส่งออก, การส่งออก, ข้าว

Abstract

The purpose of this research were : 1) to study the operation problems of rice exporters in Thailand as follows: product preparation , marketing and the external environment and 2) to compare the exporter's background variables such as production type, periods time, export quantity of Whole kernels rice and brokens rice with the operating problems. The data were collected from 68 rice exporters by questionnaire, and analyzed by SPSS for window The statistics used in this research are collected from 68 rice exporters by questionnaire, and analyzed by SPSS for window The statistics used in this research are Percentage, arithmetic mean, standard deviation and One-way ANOVA. The hypothesizes were tested at 0.05 and 0.01 level of significance

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรรมใดๆ * นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
** รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์ประยุกต์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Research results were as follows:

1) The operating problems as a whole were at moderate level. The operating problem from the external environmental was at the in highest level and both product preparation and marketing were at the low level .

2) Exporters with different production type, period time, export quantity of Whole kernels rice and broken rice had statistical significant different operating problems (product preparation and marketing) at 0.01 level and there was no different in operating problems caused by the external environment.

Keywords : Operating problem : Export, Rice

1. บทนำ

คนทุกคนที่เกิดและเติบโตในเมืองไทยจะต้องรู้จักข้าว เพราะข้าวถือเป็นอาหารหลักของคนไทยทั้งชาติ คนไทย รู้จักวิธีการปลูกข้าวมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้คนไทยเป็นชนชาติหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการปลูกข้าวเป็นอย่างมากไม่น้อยหน้าไปกว่าชนชาติอื่น การที่คนไทยเป็นชนชาติที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการปลูกข้าว ประกอบกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในยุคปัจจุบัน ทำให้ปริมาณข้าวที่สามารถปลูกได้มีปริมาณมากเกินความต้องการของคนในชาติ เมื่อสินค้าใดที่มีปริมาณมากเกินความต้องการก็มีวิธีการหลายวิธีที่จะนำมาใช้ในการแก้ไข ปัญหา หนึ่งในวิธีที่คนไทยนำมาใช้ก็คือ การหาตลาดใหม่ที่ไม่ใช่ตลาดภายในประเทศ นั่นก็หมายถึงตลาดต่างประเทศนั่นเอง

ถ้าจะกล่าวถึงตลาดต่างประเทศนั้น ก็ต้องคิดถึงการส่งออก ซึ่งข้าวก็จัดเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้หลักให้แก่ประเทศ

ประเทศไทยไม่ได้เป็นผู้ปลูกข้าวรายใหญ่ ผู้ปลูกข้าวรายใหญ่ คือประเทศจีน อินเดีย อินโดนีเซีย ผลผลิตของไทยอยู่ในลำดับที่ 6 ของโลก แต่ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่เป็นอันดับ ซึ่งมีคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ เวียดนาม สหรัฐอเมริกา อินเดีย ตลาดส่งออกข้าวของไทยที่สำคัญของประเทศได้แก่ จีน อิหร่าน อิรัก และ เบนินเป็นต้น นั่นก็หมายถึงตลาดส่งออกข้าวของไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในทวีปเอเชียตะวันออก และเอเชียกลาง [1]

เมื่อกล่าวถึงปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวก็จะพบปัญหาได้ดังต่อไปนี้คือ

1. ปัญหาด้านราคา
2. ปัญหาการปลอมปนข้าว
3. ปัญหาสถานะเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา
4. ปัญหาการเมืองการปกครองภายในประเทศ

จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย เพื่อที่จะได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาด้านต่าง ๆ ของผู้ส่งออกข้าวไทยคือ ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด และสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ ว่าในปัจจุบันกลุ่มผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เหล่านี้แตกต่างกันอย่างไร และเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในองค์รวมของอุตสาหกรรมผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย ในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก ด้านการตลาดและสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามประเภทของระบบการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวหัก

3. สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ประเภทของระบบการผลิตที่ต่างกันทำให้ผู้ส่งออกข้าวมีปัญหาการดำเนินงานต่างกัน

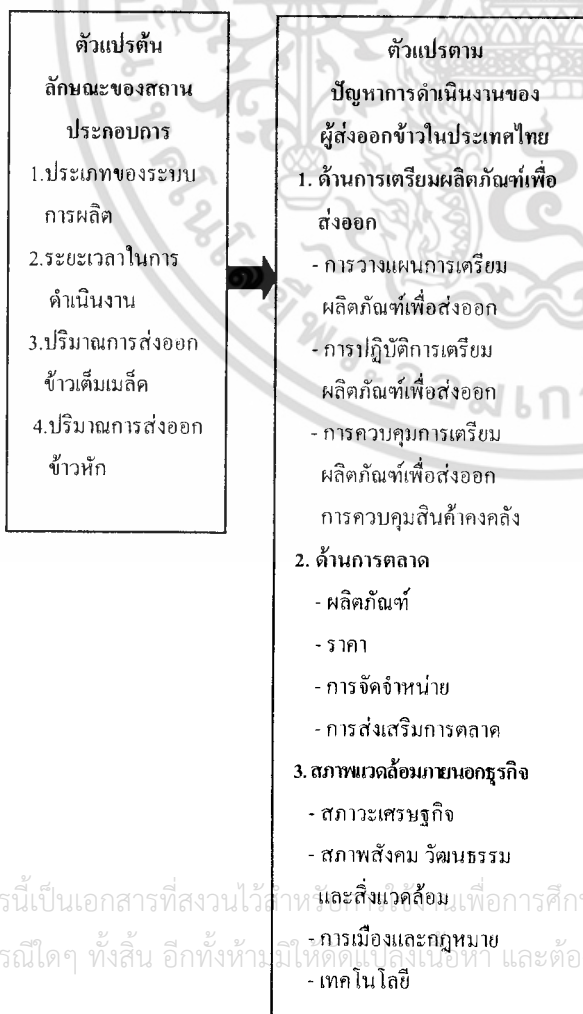
สมมติฐานที่ 2 ระยะเวลาในการดำเนินงานที่ต่างกัน ทำให้ผู้ส่งออกข้าวมีปัญหาในการดำเนินงานต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ดที่ต่างกันทำให้ผู้ส่งออกข้าวมีปัญหาในการดำเนินงานต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 ปริมาณการส่งออกข้าวหักที่ต่างกัน ทำให้ผู้ส่งออกข้าวมีปัญหาในการดำเนินงานต่างกัน

4. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ทำการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดจากปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยและศึกษาถึงลักษณะของผู้ส่งออกข้าวที่แตกต่างกันในด้านการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวชนิดข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวชนิดข้าวหัก เป็นตัวแปรที่มีผลต่อปัญหาในการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้จำแนกปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก การตลาด และสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ [2]

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย คือ กลุ่มผู้ประกอบการ หรือตัวแทนผู้ประกอบการส่งออกข้าว รายละเอียด 1 คน จำนวนประชากรทั้งหมด 100 ราย กลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้จากสูตร Yamane[3] 80 ราย ซึ่งมีทั้งบริษัทที่ปลูกและส่งออกข้าวเพียงอย่างเดียว และบริษัทที่มีการส่งออกสินค้าเกษตรอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย รวบรวมจากกรมส่งเสริมการส่งออก [4]

5.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น คือ ลักษณะของสถานประกอบการ
2. ตัวแปรตาม คือ ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

5.3 ระยะเวลาในการทำวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลการศึกษามกราคม – กุมภาพันธ์ 2552

6. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม โดยตอนที่ 1 เป็นคำถามปัจจัยส่วนบุคคล และคำถามที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีส่งแบบสอบถาม ไปยังกลุ่มผู้ส่งออกข้าว และได้รับความร่วมมือตอบแบบสอบถามกลับ โดยมีความสมบูรณ์ถูกต้อง จำนวน 68 ชุด จากกลุ่มตัวอย่าง 80 ราย

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Window ในการวิเคราะห์ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน การกำหนดคะแนนลำดับความคิดเห็นของปัญหานั้นมาหาค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าว โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ [5] มีเกณฑ์การให้คะแนน และแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็นของปัญหา
4.500 – 5.000	ระดับมากที่สุด
3.500 – 4.499	ระดับมาก
2.500 – 3.499	ระดับปานกลาง
1.500 – 2.499	ระดับน้อย
1.000 – 1.499	ระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลลักษณะสถานประกอบการ		จำนวน (ราย)	ร้อยละ
2. ระยะเวลา ในการ ดำเนินงาน	ต่ำกว่า 10 ปี	12	17.6
	10-20 ปี	17	25.0
	มากกว่า 20 ปี	39	57.4
รวม		68	100
3. ปริมาณ การส่งออก ข้าวเต็มเมล็ด	ข้าวเต็มเมล็ด จำนวนส่งออก ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	14	20.6
	ข้าวเต็มเมล็ด จำนวนส่งออก 1000-3000 ตัน ต่อปี	32	47.0
	ข้าวเต็มเมล็ด จำนวนส่งออก มากกว่า 3000 ตัน ต่อปี	22	32.4
	รวม	68	100
4. ปริมาณ การส่งออก ข้าวหัก	ข้าวหัก จำนวนส่งออก ต่ำ กว่า 1000 ตันต่อปี	26	38.2
	ข้าวหัก จำนวนส่งออก 1000-3000 ตัน ต่อปี	24	35.3
	ข้าวหัก จำนวนส่งออก มากกว่า 3000 ตัน ต่อปี	18	26.5
	รวม	68	100
5. ลักษณะ การส่งออก	ข้าวเต็มเมล็ด	68	100*
	ข้าวหัก	33	48.5*
	ชนิดข้าว และสินค้าเกษตร แบบอื่นๆ	10	14.7*
6 รูปแบบ ทางการตลาด	ซื้อขายผ่านนายหน้า ภายในประเทศ	12	17.6*
	ซื้อขาย โดยติดต่อกับผู้นำเข้า ในต่างประเทศโดยตรง	50	73.5*
	ซื้อขาย โดยติดต่อกับตัวแทน จำหน่ายในต่างประเทศ โดยตรง	42	61.8*
7. ประเภท ของข้าว	ข้าวขาว	68	100*
	ข้าวกล้อง	15	22.0*
	ข้าวเหนียวขาว	8	11.8*
	ข้าวเหนียว	29	42.6*

9. ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการ หรือตัวแทนผู้ประกอบการผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

ปัจจัยส่วนบุคคล		จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	41	60.3
	หญิง	27	39.7
รวม		68	100
2. อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	12	17.6
	30-39 ปี	18	26.5
	40 – 50 ปี	18	26.5
	มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	20	29.4
รวม		68	100
3. ระดับ การศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	14	20.6
	ปริญญาตรี	34	50.0
	สูงกว่าปริญญาตรี	20	29.4
รวม		68	100

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลลักษณะสถานประกอบการของกลุ่มตัวอย่างของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

ข้อมูลลักษณะสถานประกอบการ		จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ประเภท ของระบบ การผลิต	มีข้าวเป็นของตนเอง	5	7.4
	เพียงพอสำหรับการส่งออก		
	รับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือ พ่อค้าท้องถิ่น	15	22.0
	มีข้าวเป็นของตนเอง และรับ ซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือ พ่อค้าท้องถิ่นด้วย	48	70.6
รวม		68	100

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลลักษณะสถานประกอบการ		จำนวน (ราย)	ร้อยละ
8. การส่ง	ญี่ปุ่น	42	61.8*
ออกข้าวไป	อิรัก	33	48.5*
ต่างประเทศ	สหรัฐอเมริกา	51	75.0*
	อิหร่าน	20	29.4*
	อิตาลี	12	17.6*
	อังกฤษ	36	52.9*
	เนเธอร์แลนด์	10	14.7*
	เกาหลีใต้	38	55.9*
	จีน	60	88.2*
	มาเลเซีย	44	64.7*

หมายเหตุ : * หมายถึง ร้อยละจากข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม
ทั้งหมด 68 ราย

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การแปลความ
หมาย และการจัดลำดับปัญหาในการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวใน
ประเทศไทย ทั้ง 3 ด้านในภาพรวม

ปัญหาในการ ดำเนินงานของ ผู้ส่งออกข้าวใน ประเทศไทย	n=68		ระดับ ปัญหา	ลำดับที่
	$\bar{X}$	S.D.		
1. ปัญหาในด้าน การเตรียมผลิต ภัณฑ์เพื่อส่งออก	2.004	0.936	น้อย	2
2. ปัญหาในด้าน การตลาด	1.935	0.936	น้อย	3
3. ปัญหาด้าน สภาพแวดล้อม ภายนอกธุรกิจ	4.553	0.094	มากที่สุด	1
ค่าเฉลี่ยทุกด้าน	2.831	0.611	ปาน กลาง	

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้
ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามประเภทของระบบการ
ผลิต

ปัญหาการ ดำเนินงาน ของผู้ส่งออก ข้าวใน ประเทศไทย	ประเภทของระบบการผลิต			p-value
	มีข้าวเป็น ของตนเอง เพียงพอ สำหรับการ ส่งออก n = 5 $\bar{X}$	รับซื้อข้าว จากโรงสี อื่น หรือ พ่อค้า ท้องถิ่น n = 15 $\bar{X}$	มีข้าวเป็นของ ตนเอง และรับ ซื้อข้าวจาก โรงสีอื่น หรือ พ่อค้าท้องถิ่น ด้วย n = 48 $\bar{X}$	
ด้านการเตรียม ผลิตภัณฑ์เพื่อ ส่งออก	3.370	2.860	1.595	0.000**
ด้านการตลาด	3.047	2.906	1.516	0.000**
ด้านสภาพ แวดล้อมภาย นอกธุรกิจ	4.563	4.563	4.549	0.874
ค่าเฉลี่ยรวม	3.660	3.443	2.553	0.000**

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงาน
ของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยที่มีประเภทของระบบ
การผลิตแตกต่างกันเป็นรายตัวโดยใช้วิธีLSD

ปัญหาการ ดำเนินงาน ของผู้ส่งออก ข้าวใน ประเทศไทย	ประเภทของ ระบบการผลิต	$\bar{X}$	กลุ่ม ที่	p-value		
				กลุ่มที่		
				1	2	3
ด้านการ เตรียม ผลิตภัณฑ์เพื่อ ส่งออก	มีข้าวเป็นของ ตนเอง เพียงพอ สำหรับการ ส่งออก	3.370	1	-	0.153	0.000**
	รับซื้อข้าวจาก โรงสีอื่น หรือ พ่อค้าท้องถิ่น	2.860	2	-	-	0.000**
	มีข้าวเป็นของ ตนเอง และรับ ซื้อข้าวจากโรงสี อื่น หรือพ่อค้า ท้องถิ่นด้วย	1.595	3	-	-	-

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ประเภทของระบบการผลิต	$\bar{X}$	กลุ่มที่	p-value		
				กลุ่มที่		
				1	2	3
ด้านการตลาด	มีข้าวเป็นของตนเอง เพียงพอสำหรับการส่งออก	3.047	1	-	0.689	0.000**
	รับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือพ่อค้าท้องถิ่น	2.906	2	-	-	0.000**
	มีข้าวเป็นของตนเอง และรับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือพ่อค้าท้องถิ่นด้วย	1.516	3	-	-	-
ค่าเฉลี่ยรวม	มีข้าวเป็นของตนเอง เพียงพอสำหรับการส่งออก	3.660	1	-	0.336	0.000**
	รับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือพ่อค้าท้องถิ่น	3.443	2	-	-	0.000**
	มีข้าวเป็นของตนเอง และรับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือพ่อค้าท้องถิ่นด้วย	2.553	3	-	-	-

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 6 ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามระยะเวลาในการดำเนินงาน

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน			
	ต่ำกว่า 10 ปี n=12 $\bar{X}$	10-20 ปี n=17 $\bar{X}$	มากกว่า 20 ปี n=39 $\bar{X}$	P-value
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	3.046	2.038	1.669	0.000**
ด้านการตลาด	2.745	2.163	1.587	0.000**
ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ	4.573	4.544	4.551	0.705
ค่าเฉลี่ยรวม	3.455	2.915	2.602	0.000**

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยที่มีระยะเวลาในการดำเนินงานที่แตกต่างกันเป็นรายคู่โดยวิธี LSD

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน	$\bar{X}$	กลุ่มที่	p-value		
				กลุ่มที่		
				1	2	3
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	ต่ำกว่า 10 ปี	3.046	1	-	0.001**	0.000**
	10-20 ปี	2.038	2	-	-	0.116
	มากกว่า 20 ปี	1.669	3	-	-	-
ด้านการตลาด	ต่ำกว่า 10 ปี	2.745	1	-	0.069	0.000**
	10-20 ปี	2.163	2	-	-	0.020*
	มากกว่า 20 ปี	1.587	3	-	-	-
ค่าเฉลี่ยรวม	ต่ำกว่า 10 ปี	3.455	1	-	0.009**	0.000**
	10-20 ปี	2.915	2	-	-	0.046*
	มากกว่า 20 ปี	2.602	3	-	-	-

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ระยะเวลาในการดำเนินงาน			P-value
	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี n=14 $\bar{X}$	1000-3000 ตันต่อปี n=32 $\bar{X}$	มากกว่า 3000 ตันต่อปี n=22 $\bar{X}$	
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	3.243	1.819	1.486	0.000**
ด้านการตลาด	3.000	1.820	1.425	0.000**
ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ	4.563	4.561	4.537	0.610
ค่าเฉลี่ยรวม	3.602	2.733	2.483	0.000**

หมายเหตุ ** หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่เผยแพร่ ทั้งสิ้น อี 3.455 2.915 2.602 นัย 0.000** ต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยที่มีปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ดที่แตกต่างกันเป็นรายฤดูโดยวิธี LSD

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด	$\bar{X}$	กลุ่มที่	p-value		
				กลุ่มที่		
				1	2	3
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	3.243	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	1.819	2	-	-	0.083
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	1.486	3	-	-	-
ด้านการตลาด	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	3.000	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	1.820	2	-	-	0.062
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	1.425	3	-	-	-
ค่าเฉลี่ยรวม	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	3.602	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	2.733	2	-	-	0.053
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	2.483	3	-	-	-

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยจำแนกตามปริมาณการส่งออกข้าวหัก

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี n = 26 $\bar{X}$	1000-3000 ตันต่อปี n = 24 $\bar{X}$	มากกว่า 3000 ตันต่อปี n = 18 $\bar{X}$	p-value
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	2.806	1.525	1.486	0.000**
ด้านการตลาด	2.645	1.578	1.386	0.000**
ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจ	4.560	4.563	4.531	0.507
ค่าเฉลี่ยรวม	3.337	2.555	2.468	0.000**

หมายเหตุ ** หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 11 แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยที่มีปริมาณการส่งออกข้าวหักที่แตกต่างกันเป็นรายฤดูโดยวิธี LSD

ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย	ปริมาณการส่งออกข้าวหัก	$\bar{X}$	กลุ่มที่	p-value		
				กลุ่มที่		
				1	2	3
ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	2.806	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	1.525	2	-	-	0.859
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	1.486	3	-	-	-
ด้านการตลาด	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	2.645	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	1.578	2	-	-	0.416
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	1.386	3	-	-	-
ค่าเฉลี่ยรวม	ต่ำกว่า 1000 ตันต่อปี	3.337	1	-	0.000**	0.000**
	1000-3000 ตันต่อปี	2.555	2	-	-	0.549
	มากกว่า 3000 ตันต่อปี	2.468	3	-	-	-

หมายเหตุ **หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

10. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 60.3 มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 29.4 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 29.4

2. ลักษณะสถานประกอบของกลุ่มตัวอย่างทุกแห่งมีการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และประเภทของระบบการผลิตหรือการจัดหาข้าวเพื่อส่งออกส่วนใหญ่มีข้าวเป็นของตนเอง และรับซื้อข้าวจากโรงสีอื่น หรือพ่อค้าท้องถิ่นด้วย ร้อยละ 70.6 ระยะเวลาการดำเนินงานมากกว่า 20 ปี

ร้อยละ 57.4 ซึ่งมีปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด อยู่ที่ 1,000 – 3,000 ตัน ต่อปี ร้อยละ 47.0 และมีปริมาณการส่งออกข้าวหัก ต่ำกว่า 1,000 ตันต่อปี ร้อยละ 38.2 รูปแบบทางการตลาดโดยซื้อขายติดต่อกับผู้นำเข้าในต่างประเทศโดยตรง ร้อยละ 73.5 และส่งออกเป็นข้าวขาว โดยส่งออกข้าวไปประเทศจีน ร้อยละ 88.2

3. ปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก และปัญหาด้านการตลาดซึ่งอยู่ในระดับน้อย

4. เปรียบเทียบลักษณะของผู้ส่งออกกับปัญหาในการดำเนินงาน พบว่า ผู้ส่งออกข้าวที่มีประเภทของระบบการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวหักที่แตกต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินงาน ด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาดต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจมีปัญหาไม่แตกต่างกัน

11. อภิปรายผล

จากการศึกษาปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย ผู้วิจัยขออภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. อภิปรายผลระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยในภาพรวมของทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจเป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนายจิรศักดิ์ เศรษฐวิเศษ[2] ที่พบว่าปัญหาด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจมีระดับปัญหามากที่สุดเป็นอันดับ 1 ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่าผู้ส่งออกส่วนใหญ่พบปัญหาที่เหมือนกันได้แก่ ปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจที่มีการชะลอตัว ทำให้การสั่งซื้อข้าวลดน้อยลง ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินสกุลต่างๆ และปัญหาจากสภาวะการเมืองภายในประเทศที่ยังไม่มั่นคง อันดับที่ 2 ปัญหาในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งออก ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่าเนื่องจากประเทศไทยมีพื้นฐานทางอุตสาหกรรมข้าวมาตั้งแต่ในอดีต จึงทำให้มีความชำนาญงานในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์เพื่อ

การส่งออกได้เป็นอย่างดี และอันดับสุดท้าย ปัญหาด้านการตลาด ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่า ข้าวเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรที่เหมือนกันจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย รวมถึงการส่งเสริมการตลาดของแต่ละผู้ส่งออกไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากข้าวเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญตัวหนึ่งที่ถูกควบคุมราคาซื้อขายข้าวเปลือกจากรัฐบาล โดยการประกันราคาข้าว พร้อมทั้งกลุ่มประเทศที่เป็นผู้นำเข้าข้าวประเภทข้าวขาวไทยรายใหญ่ก็เหมือนกัน ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2. อภิปรายผลการเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย

ลักษณะสถานประกอบการของผู้ประกอบการส่งออกข้าว ประเภทของระบบการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินงาน ปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด ปริมาณการส่งออกข้าวหัก มีผลต่อปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทย โดยสามารถพิจารณาในแต่ละด้านของปัจจัยได้ดังนี้

สถานประกอบการที่มีประเภทของระบบการผลิตแตกต่างกันมีผลต่อระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีข้าวเป็นของตนเอง และรับซื้อข้าวจากโรงสี หรือพ่อค้าถิ่นอื่นมีปัญหาการดำเนินงานแตกต่างกับระบบการผลิตแบบอื่น ทั้งในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด ผู้วิจัยคิดว่าผู้ประกอบการที่ไม่มีข้าวเป็นของตนเอง หรือผู้ประกอบการที่มีข้าวของตนเองเพียงอย่างเดียว อาจจะขาดข้อมูลข่าวสารที่ได้จากการซื้อขายกับพ่อค้าถิ่นอื่น และเมื่อเกิดสภาวะข้าวขาดแคลนหรือข้าวล้นตลาด ผู้ที่ได้ข้อมูลซ้าย่อมเกิดปัญหาได้

สถานประกอบการที่มีระยะเวลาในการดำเนินงานแตกต่างกันมีผลต่อระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยแตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนายจิรศักดิ์ เศรษฐวิเศษ[2] ที่พบว่าระยะเวลาในการดำเนินงานที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับปัญหาในการดำเนินงานของผู้ส่งออกคล้ายไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลการวิจัยพบว่าผู้ส่งออกที่มีระยะเวลาการดำเนินงาน ที่น้อยกว่า 10 ปี จะมีปัญหาการด้านการเตรียม

ผลิตภัณฑ์ และผู้ส่งออกที่ระยะเวลาการดำเนินงานมากกว่า 20 ปี มีปัญหาการดำเนินงานด้านการตลาด ที่แตกต่างกับผู้ส่งออกรายอื่น ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่า ด้วยระยะเวลาการดำเนินงานย่อมบ่งบอกถึงประสบการณ์ของผู้ประกอบการในปัญหาต่างๆ ดังนั้นผู้ที่มีระยะเวลาการดำเนินงานน้อยย่อมมีประสบการณ์การแก้ไขปัญหาที่น้อย เช่นเดียวกับผู้ที่สามารถดำรงกิจการได้เกิน 20 ปี ย่อมมีประสบการณ์มาก และสามารถเก็บเกี่ยวข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสถานประกอบการและนำมาประยุกต์เพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น สถานะสินค้าล้นตลาด สถานะข้าวขาดแคลน หรือแม้กระทั่งเกิดสถานะราคาผันผวนได้ คิดว่าสถานประกอบการที่มีระยะเวลาการดำเนินงานที่น้อยกว่า

สถานประกอบการที่มีปริมาณการส่งออกข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณการส่งออกข้าวหักแตกต่างกันมีผลต่อระดับปัญหาการดำเนินงานของผู้ส่งออกข้าวในประเทศไทยแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผลการวิจัยพบว่าผู้ส่งออกที่มีปริมาณการส่งออกมากกว่า 1,000 - 3,000 ตันต่อปี และมากกว่า 3,000 ตันต่อปี มีปัญหาการดำเนินงานแตกต่างกับผู้ส่งออกที่มีปริมาณการส่งออกน้อยกว่า 1,000 ตันต่อปี ทั้งในด้านการเตรียมผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด ผู้วิจัยคิดว่าผู้ประกอบการที่สามารถส่งออกปริมาณข้าวเต็มเมล็ด และปริมาณข้าวหักได้ในจำนวนมาก เบื้องต้นทางสถานประกอบการจะต้องมีระบบการจัดการที่เข้มแข็งที่เอื้ออำนวยต่อการค้าขายกับต่างประเทศ เช่น

1. มีอุปกรณ์เทคโนโลยี และเครื่องจักรที่ทันสมัย
2. มีบุคลากรที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพในกระบวนการส่งออก
3. สถานประกอบการมีวัตถุดิบ หรือแหล่งวัตถุดิบที่ดี มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดทำให้ยอดปริมาณการส่งออกสูงขึ้น
4. สถานประกอบการมีวิธีการส่งออก และวิธีแก้ปัญหามarketส่งออกที่ดีเมื่อเกิดปัญหาจึงทำให้ลูกค้าต่างประเทศไว้วางใจในการทำการค้าด้วย

12. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

จากการวิจัย พบว่าผู้ส่งออกข้าวมีปัญหาการดำเนินงานด้านสภาพแวดล้อมภายนอกธุรกิจมากที่สุด ซึ่งองค์ประกอบในด้านนี้ประกอบด้วย สถานะเศรษฐกิจ สถานะสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและกฎหมาย เทคโนโลยี และการแข่งขัน แม้ว่าปัญหาเหล่านี้จะเป็นปัญหาที่ผู้ส่งออกข้าวไทยไม่สามารถควบคุมได้ แต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ แล้วทำการกำหนดเป้าหมายและแผนงานในการดำเนินงานที่สามารถทำได้และเป็นรูปธรรม ตลอดจนการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มอำนาจเจรจาต่อรอง ผ่อนผัน และขอความร่วมมือจากหน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชนมากยิ่งขึ้น แลกเปลี่ยนข้อมูลที่สามารถเปิดเผยระหว่างกันได้ และให้ข้อมูลด้านการตลาด ที่เกี่ยวกับแนวโน้มความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของตลาดในประเทศต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เพื่อจะได้ผลิตสินค้าได้ตรงตามความต้องการของลูกค้า ลดปัญหาผลผลิตข้าวล้นตลาดและปัญหาราคาข้าวที่ตกต่ำในบางช่วง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เนื่องจากถือเป็นอุตสาหกรรมต้นน้ำของการส่งออกข้าวไทย ซึ่งจะช่วยสะท้อนประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ส่งออกข้าวไม่ได้ เพิ่มมากขึ้น

2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับช่องทางในการขยายการส่งออกข้าวไทยเข้าสู่ตลาดใหม่ที่มีศักยภาพเพียงพอ และตลาดมีแนวโน้มความต้องการข้าวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยทำการวิจัยในลักษณะรายประเทศ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับส่งออก กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในการนำเข้าผลิตภัณฑ์ข้าว และความต้องการสินค้าของผู้บริโภคในประเทศนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความสามารถทางการแข่งขันในด้านต่างๆ ระหว่างอุตสาหกรรมข้าวไทยกับประเทศคู่แข่งที่สำคัญ เช่น เวียดนาม เป็นต้น ว่ามีข้อได้เปรียบและเสียเปรียบแตกต่างกันในลักษณะใด ซึ่งจะสะท้อนถึงอุปสรรคและโอกาสใน

การส่งออกข้าวในตลาดโลกได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้
อุตสาหกรรมข้าวไทยมีการพัฒนายิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีชีวภาพและความปลอดภัยทางชีวภาพ (BBIC) Available : http://www.safetybio.com/news/News_show.asp?GID=2130
- [2] จีรศักดิ์ เซะวิเศษ 2546. ปัญหาการค้าเนิงานของผู้ส่งออกกล้วยไม้ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ อุตสาหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- [3] บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2542. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [4] กรมการค้าต่างประเทศ 2551. รายชื่อผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตในการส่งออกข้าว [Online]. Available : <http://www.dft.moc.go.th>
- [5] พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้